

Смерічевський Сергій Францович,
доктор економічних наук, професор,
декан факультету економіки та бізнес-
адміністрування,
Національний авіаційний університет

Smerichevskiy Serhii,
Doctor of Economics, Professor, Dean of the
Faculty of Economics and Business Administration,
National Aviation University,
<https://orcid.org/0000-0003-2102-1524>

**СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ
ПІДПРИЄМСТВ**
**STRATEGIC ASPECTS OF ADAPTIVE MANAGEMENT OF THE ECONOMIC SECURITY OF
ENTERPRISES**

Смерічевський С. Ф. Стратегічні аспекти
адаптивного управління економічною
безпекою підприємств. *Український журнал
прикладної економіки та техніки*.
2023. Том 8. № 2. С. 37 – 44.

Smerichevskiy S. Strategic aspects of adaptive
management of the economic security of
enterprises. *Ukrainian Journal of
Applied Economics and Technology*.
2023. Volume 8. № 2, pp. 37 – 44.

Метою дослідження є стратегічні аспекти адаптивного управління економічною безпекою підприємств для забезпечення постійного розвитку через самоорганізацію і саморегулювання. У статті дано визначення сутності економічної безпеки підприємства як стану найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз його економічному стану і забезпечення стабільного функціонування підприємства. Запропоновано визначення адаптивного управління економічною безпекою підприємства як управління адаптацією підприємства до зовнішніх та внутрішніх загроз його економічному стану через ефективність використання ресурсів з метою мінімізації негативних впливів та забезпечення стабільного функціонування підприємства. Визначено, що стратегія адаптивного управління економічною безпекою підприємств є генеральним напрямом діяльності, що забезпечує адаптивність до негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, які дестабілізують розвиток, а також забезпечує стійке здійснення основних комерційних інтересів та цілей функціонування підприємства.

Ключові слова: безпека; система; управління; стратегія; адаптивне управління; економічна безпека; стратегія адаптивного управління економічною безпекою підприємства.

The study aims to identify the strategic aspects of adaptive management of the economic security of enterprises to ensure continuous development through self-organization and self-regulation. The article defines the essence of economic security of the enterprise as a state of the most effective use of resources to prevent threats to its economic condition and ensure the stable functioning of the enterprise. It is substantiated that the multifaceted nature of approaches in the interpretation of adaptive management forms the necessary basis for justifying the possibility of its application in managing enterprises' economic security and the formation of relevant methodological principles. The definition of adaptive management of the economic security of the enterprise is proposed as the management of the adaptation of the enterprise to external and internal threats to its economic condition due to the efficiency of the use of resources to minimize adverse effects and ensure the stable functioning of the enterprise. The formation of the co-evolutionary basis has been improved and supplemented through the generalization of the content of scientific approaches to the management of the economic security of the enterprise by emphasizing the strategic direction, which allows predicting the influence of external and internal factors on the functioning of the enterprise and determining the strategy of protection against possible threats. It is outlined that the system of adaptive management of economic security of the enterprise is largely determined by the external and internal environment of its functioning, which determines the need to regulate the interaction of system elements and parameters and the need to form a strategy of adaptive management of economic security of enterprises. It was determined that the strategy of adaptive management of the economic security of enterprises is a general direction of activity that ensures adaptability to the negative impact of external and internal threats that destabilize development, as well as ensures the sustainable implementation of the leading commercial interests and goals of the enterprise's functioning.

Keywords: security; system; management; strategy; adaptive management; economic security; strategy of adaptive management of economic security of the enterprise.

Вступ

Для будь-якого суб'єкта господарювання дуже актуальною є проблема підвищення та підтримки його конкурентоспроможності, вирішення якої можливе лише на основі забезпечення його економічної безпеки. Сучасні підприємства функціонують у досить складних умовах, які негативно впливають на їхню діяльність. пов'язані з постійними змінами зовнішнього середовища функціонування підприємства, високим рівнем загроз та фінансових ризиків. У сучасних умовах економічна безпека підприємства розглядається як наявність конкурентних переваг, які зумовлені відповідністю виробничого потенціалу та організаційної структури стратегічним цілям та завданням розвитку підприємства, а також контроль та аналіз його

основних показників фінансово-господарської діяльності. Реалізація суб'єктом господарювання стратегії, сформованої на основі визначення потенційних загроз безпечного розвитку, є досить складним процесом, тому особливої актуальності набувають питання, пов'язані зі стратегічними аспектами адаптивного управління економічною безпекою підприємств.

Сьогодні питання економічної безпеки підприємства є одними з найбільш актуальних і відображається у наукових працях таких науковців: Колодяжна І.В., Букріна К. А. [7], Дикань В.Л., Воловельська І.В., Маковоз О.В. [5], Штангрет А.М., Котляревський Я.В., Караїм М.М. [15], Пилецька С.Т., Коритько Т.Ю., Ткаченко Є.В. [10], Прохорова В.В., Мушнікова С.А. [12], Ареф'єва О.В., Мягких І.М., Ареф'єв С.О. [2] та ін.

Незважаючи на високий рівень дослідження загальних проблем розвитку систем управління економічною безпекою, не вивченою залишаються стратегічні аспекти адаптивного управління економічною безпекою підприємств.

Визначення мети та цілей дослідження

Метою дослідження є стратегічні аспекти адаптивного управління економічною безпекою підприємств для забезпечення постійного розвитку через самоорганізацію і саморегулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження

Протягом всієї історії людства кожне суспільство намагалося захистити себе від небажаних діянь, що руйнують економіку, створюючи із цією метою певні системи безпеки. Як економічне поняття «безпека» відображає національні інтереси, пов'язані зі збереженням певних територій і природних ресурсів, що знаходяться на них, соціально-економічних відносин, що склалися, з необхідністю їх захисту від всіляких загроз як з боку зовнішніх, так і внутрішніх руйнівників даних відносин, матеріальних багатств.

Поняття економічної безпеки підприємства (табл. 1) є комплексним, воно торкається практично всі функціональні галузі діяльності суб'єкта господарювання. У сучасних умовах процес успішного функціонування підприємства значною мірою залежить від удосконалення його діяльності у сфері забезпечення економічної безпеки.

Таблиця 1. Визначення поняття «економічна безпека»

Автор	Визначення
Дідик А.М.	«Економічна безпека підприємства як умова його діяльності – це стан системи взаємодії підприємства із суб'єктами внутрішнього та зовнішнього середовища, в якій підприємство спільно з інституціями держави з використанням власних ресурсів спроможне виявляти загрози його діяльності, уникати їх, нівелювати їхній вплив, пом'якшувати або долати наслідки реалізації загроз» [6].
Колодяжна І.В., Букріна К.А.	«Економічна безпека – стан економіки, що забезпечує достатній рівень соціального, політичного та оборонного існування й прогресивного розвитку України, невразливість і незалежність її економічних інтересів до можливих зовнішніх та внутрішніх загроз і впливів» [7, с. 136; 16].
Дикань В.Л., Воловельська І.В., Маковоз О.В.	«Економічна безпека – це такий стан господарюючого суб'єкта, при якому він нейтралізує негативні зовнішні впливи й добивається поставлених цілей при найбільш ефективному використанні наявного потенціалу в умовах невизначеності» [5, с. 12]
Штангрет А.	«Головна ознака економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування сьогодні і високий потенціал розвитку в майбутньому» [15].
Огренич Ю., Діброва В.	«Економічна безпека підприємства є сукупністю дій підприємства, що спрямовані на забезпечення стабільної роботи підприємства та уникнення реальних загроз, захист від чинників ринкового середовища, нейтралізацію їх впливу [9]».
Гаркуша В., Єршова Н.	«Економічна безпека підприємства це суб'єктивно усвідомлений стан, що залежить від певного набору актуальних небезпек для підприємства» [4].
Судакова О.	«Такий стан розвитку економічної системи, який забезпечує її ефективне функціонування засобом належного використання внутрішніх та зовнішніх чинників, а також здатність результативного протистояння негативному зовнішньому впливу» [14].

Угруповання підходів до тлумачення поняття «економічна безпека» здійснюється відповідно до теорії розвитку, в рамках якої безпека розглядається з двох позицій – як форма розвитку суб'єкта та як форма протистояння загрозам. Домінуючим підходом серед цих наукових досліджень є той, який розглядає економічну безпеку підприємства як стан захисту підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз та недопущення збоїв у його комерційно-виробничій діяльності.

Таким чином, можна дійти висновку, що економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз його економічному стану і забезпечення стабільного функціонування підприємства.

Наскільки стабільно підприємство може розвиватися вимірюється відповідним рівнем економічної безпеки, який багато в чому залежить від ефективності управління його основними функціональними складовими. На думку Ярової Ю.О., Артеменко Л.П., «функціональні складові економічної безпеки підприємства – сукупність основних напрямів економічної безпеки підприємства, які за своїм змістом істотно відрізняються один від одного» [16]. Кожна із вказаних на рис. 1 функціональних складових відіграє важливу роль у забезпеченні економічної безпеки підприємства, оскільки визначає ефективність використання фінансових та техніко-технологічних ресурсів, дотримання чинного законодавства, інформаційного забезпечення, управління персоналом, дотримання екологічних норм.

Здатність до адаптації підприємства як поліструктурної соціально-економічної системи при забезпеченні економічної системи спирається на управління загрозами, що виникають на підприємстві.

Отже, виникає необхідність адаптуватися підприємству до мінливих зовнішніх умов функціонування.

Так, Мельник С.І. дослідив підходи до трактування терміну «адаптивне управління» [8] та визначив, що адаптивне управління науковцями розглядається з наступних підходів, а саме, як: пристосування дій суб'єкта управління до особливостей об'єкта, зміна в управлінні залежно від рівня інформаційного забезпечення, управління, що забезпечує виживання системи, гнучке інноваційне управління підприємством, процес прийняття управлінських рішень. Адаптивне управління спирається на здатність підприємства вчасно реагувати на зміни, забезпечуючи стійке економічне становище для ритмічного функціонування та формування заходів підтримання необхідного рівня економічної безпеки. При цьому можуть бути задіяні резервні потужності задля підтримання запланованого обсягу виробництва, щоб зберегти дисципліну відносин з контрагентами та не допустити фінансових санкцій.

Узагальнюючи можна стверджувати, що багатоаспектність підходів у трактуванні адаптивного управління формує необхідну основу для обґрунтування можливості його застосування у сфері управління економічною безпекою підприємств та формування відповідних методологічних засад.

Отже, пропонується наступне визначення адаптивного управління економічною безпекою підприємства – управління адаптацією підприємства до зовнішніх та внутрішніх загроз його економічному стану через ефективність використання ресурсів з метою мінімізації негативних впливів та забезпечення стабільного функціонування підприємства.

Для забезпечення дієвості адаптивного управління підприємством створено систему адаптивного управління економічною стійкістю підприємства (рис. 1), яка, ґрунтуючись на охарактеризованій природі понять «економічна безпека», «адаптивне управління», «адаптивне управління економічною безпекою підприємства» та взаємозв'язку між ними, охоплює мету, завдання та інші складові, суть яких відповідає основним принципам та функціям адаптивного управління.

«Адаптивне управління передбачає урахування особливостей наявного економічного потенціалу підприємства, його конкурентних переваг, їхню вразливість від впливів зовнішнього середовища та здатності до впровадження інноваційної діяльності. Слід зазначити, що організаційні зміни проводять з метою забезпечення розвиткових процесів, які реалізуються через впровадження інноваційних методів управління, передової техніки і технології, організації праці на підставі удосконалення компетенцій» [2]. Разом с тим застосування інноваційного підходу до адаптації компетенцій працівників всіх рівнів управління сприятиме розширенню умінь щодо виконання спорідненої функції і зменшенню часу на відновлення діяльності підприємства в цілому, а також запобіганню небезпек в подальшому.

Формування структури системи пов'язано зі встановленням просторових, композиційних, часових і функціональних зв'язків, тому механізм і структура функціонування системи є ключовим завданням при створенні адаптивної системи управління економічною безпекою підприємства через визначення мети, принципів, підходів та функцій адаптивного управління.

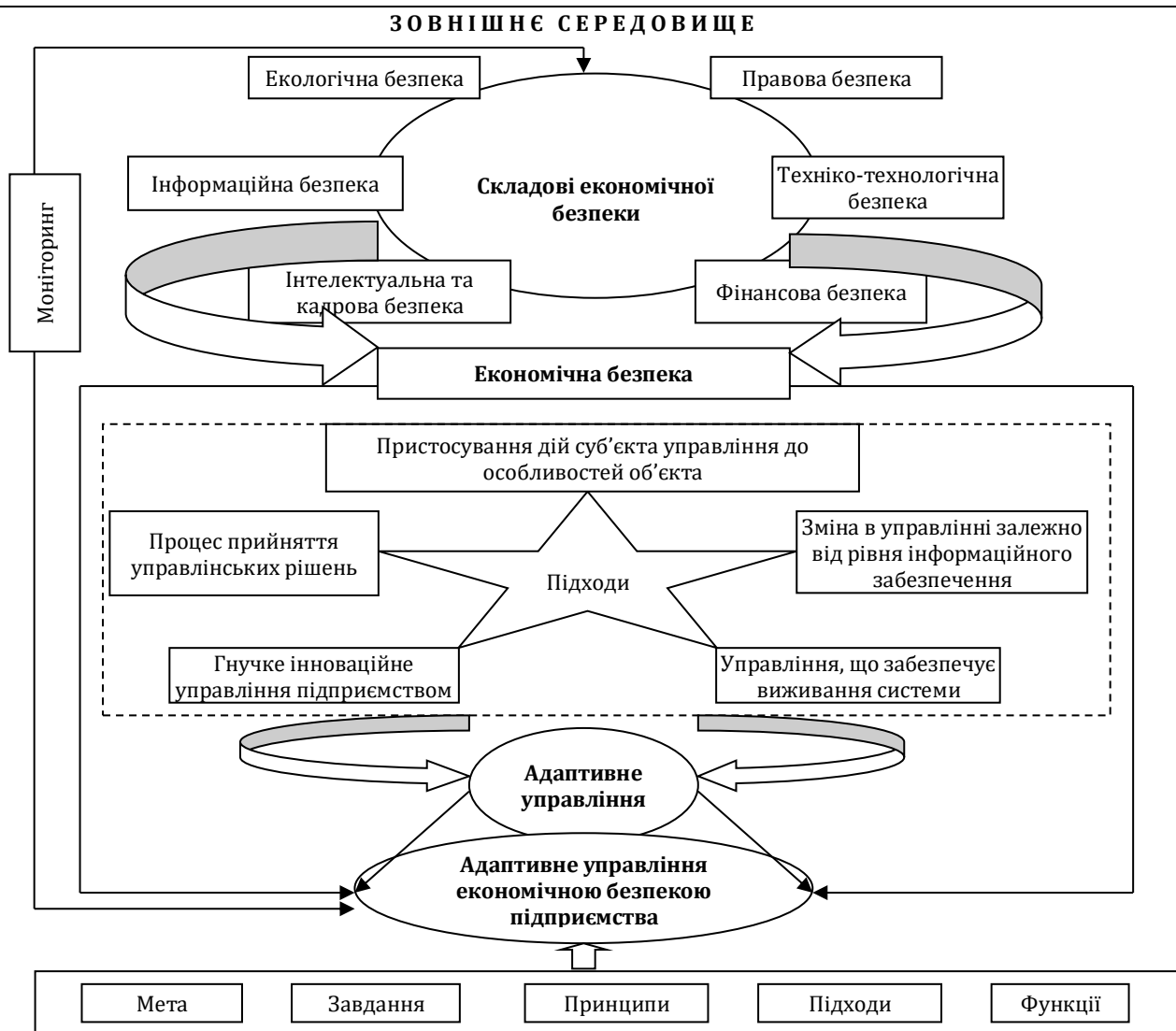

Рис. 1. Система адаптивного управління економічною безпекою підприємства

Метою адаптивного управління економічною безпекою є встановлення режиму управління, здатного адаптуватися до зовнішніх та внутрішніх загроз економічному стану підприємства, мінімізації негативних їх впливів та пошук ефективних варіантів прийняття та виконання рішення, спрямованого на функціонування та розвиток підприємств у конкурентному середовищі. Головне завдання адаптивного управління економічною безпекою – підтримка стабільності системи в умовах мінливого зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства.

Функції системи адаптивної управління безпосередньо пов'язані з основними функціями, такими, як прогнозування, планування, організація роботи, активізація та мотивація персоналу, координації та регулювання, контроль, облік та аналіз.

Принципи управління: адаптивність; законність; компетентність персоналу; комплексності; часових обмежень; синергетичності; процесності; оперативності реагування; рефлексивності.

При здійсненні адаптивного управління економічною безпекою підприємства доцільно формувати комплекс взаємопов'язаних функціональних складових задля їхнього доповнення і взаємного задіяння необхідних ресурсів.

Сучасні умови господарювання потребують вчасного визначення підходу для управління економічною безпекою підприємства на підставі структурування їх відповідно до їхнього змістовного наповнення, а саме: системний, ресурсний, ресурсно-функціональний (табл. 2). Розуміючи трудовитратність кожного з них доцільно визначити також вигідність реалізувати кожен з них у небезпечній ситуації на підставі попереднього встановлення рівня загроз і небезпек.

Таблиця 2. Формування коеволюційної основи через узагальнення змісту наукових підходів до управління економічною безпекою підприємства

Науковий підхід	Сутність підходу	Переваги застосування	Недоліки застосування
Еволюційний підхід	Будь-яка складова процесу управління економічною безпекою підприємства розглядається з точки зору еволюційного розвитку взаємовідносин із зовнішнім середовищем через ланцюжок «потреби – цінності»	Можливість урахування тенденцій розвитку підприємства як складної соціально-економічної системи, у тому числі індикаторів економічної безпеки підприємства, протягом тривалого часу	Неможливість приведення деяких індикаторів економічної безпеки підприємства до сумісності внаслідок впливу різного роду факторів зовнішньої дії протягом відповідного періоду
Системний підхід	Підприємство розглядається як складна поліструктурна система. При цьому процес управління економічною безпекою відбувається в системі за кожною складовою цього процесу	Є досить універсальним підходом для підприємств різних галузей національної економіки. Має уніфіковані індикатори економічної безпеки підприємства	Не враховує галузеві специфіки підприємства
Ресурсний підхід	Кожна функціональна складова підприємства має певні ресурси: матеріальні, фінансові, технологічні, технічні, трудові, інформаційні, які мають обмежений характер. Підхід спрямовано на врахування обмеженості ресурсів підприємства в системі управління /*+економічною безпекою	Враховує галузеву специфіку підприємства. Індикатори економічної безпеки надають можливість визначити специфічні загрози та ризики діяльності конкретного підприємства	Не є універсальним для підприємств різних галузей національної економіки. Є складним, наукоємним і витратним для середнього та малого бізнесу
Ресурсно-функціональний підхід	Є комбінованим підходом до управління економічною безпекою підприємства, поєднуючи обмеженість ресурсів, які потребують захисту, та напрями діяльності, які підприємству слід здійснювати	Враховує галузеву специфіку підприємства, але має й уніфіковані індикатори економічної безпеки підприємства	Є складним, наукоємним і витратним для середнього та малого бізнесу
Стратегічний підхід	Дозволяє спрогнозувати вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на функціонування підприємства та визначити стратегію захисту від можливих загроз	Дозволяє зменшити негативні фактори впливу на економічну безпеку підприємства	Вплив зовнішніх факторів на безпеку підприємства не завжди можливо спрогнозувати

Удосконалено та доповнено автором на підставі [12, с. 444].

В даному контексті слід зазначити, що загрози легше попередити, ніж усунути їх наслідки. Проте, перш ніж реалізовувати заходи щодо запобігання збитків та мінімізації втрат, необхідно провести розрахунок їх вартості. Для цього враховується необхідна кількість матеріально-технічних, трудових та інших ресурсів. Далі необхідно співставити необхідні витрати з можливим збитком від впливу внутрішніх та зовнішніх чинників і визначити ефективність від впровадження даних заходів. Оскільки може скластися ситуація, коли вартісне вираження економічного ефекту може бути настільки мінімальним, що здійснення заходів щодо запобігання загроз виявиться недоцільним, або навіть може стати джерелом додаткових втрат корпоративних ресурсів [11, с. 60].

Основну роль при здійсненні адаптивного управління відіграє прийняття управлінських рішень на підставі здійснення процесу інтелектуалізації відповідної праці. Оскільки система адаптивного управління економічною безпекою підприємства багато в чому визначається зовнішнім та внутрішнім середовищем його функціонування, це обумовлює необхідність регламентування взаємодії елементів та параметрів системи та необхідність формування стратегії адаптивного управління економічною безпекою підприємств.

При формуванні стратегії адаптивного управління економічною безпекою підприємств (табл. 3) необхідно враховувати такі найважливіші фактори, як: рівень економічної безпеки в межах її складових та її характеристика, стан життєвого циклу розвитку підприємства; загрози в межах внутрішнього та зовнішнього середовища та їх зміни, фінансові ресурси та можливості підприємства; динамічна ситуація на ринку; модифікація дій суб'єктів інституціонального середовища тощо.

Крім того, потрібно враховувати: життєвий цикл підприємства, галузі, до якої воно відноситься, рівень фінансово-економічного розвитку, технології товару, організаційну форму бізнесу, інтелектуальний стан персоналу, внутрішні та зовнішні процеси діяльності підприємства. Формування стратегії багато в чому залежить від конкурентних позицій підприємства.

Таблиця 3. Стратегічні аспекти адаптивного управління економічною безпекою підприємств

Складові економічної безпеки	Сутність безпеки	Стратегія адаптивного управління економічною безпекою підприємств	Складові стратегії адаптивного управління економічною безпекою підприємства
Техніко-технологічна	відображає рівень відповідності технології, що використовується на підприємстві, сучасним світовим аналогам.	Корпоративна адаптивна стратегія підприємства	Стратегія адаптивного управління техніко-технологічними ресурсами підприємства
Фінансова	покликана забезпечити досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів.		Стратегія адаптивного управління фінансовими ресурсами підприємства
Інтелектуальна та кадрова	полягає в збереженні та розвитку інтелектуального потенціалу суб'єкта господарювання.		Стратегія адаптивного управління інтелектуальними та кадровими ресурсами підприємства
Інформаційна	полягає в забезпеченні ефективного інформаційно-аналітичного супроводу господарської діяльності.		Стратегія адаптивного управління інформаційно-аналітичного супроводу господарської діяльності підприємства
Екологічна	забезпечити виконання встановлених екологічних норм та мінімізацію втрат від забруднення зовнішнього середовища		Стратегія адаптивного управління забрудненням зовнішнього середовища і підприємства
Правова	всестороннє правове забезпечення діяльності підприємства, виконання діючого законодавства.		Стратегія адаптивного управління правовим забезпеченням діяльності підприємства

Стратегія адаптивного управління економічною безпекою підприємств спрямована на створення системи безпеки та механізмів управління нею з метою протидії реальним та потенційним внутрішнім та зовнішнім загрозам, досягнення поставлених цілей та забезпечення стабільного розвитку. Вона дозволяє встановити пріоритетні напрями діяльності підприємства щодо забезпечення економічної безпеки, а також виробити єдині підходи до формування корпоративної адаптивної стратегії підприємства та основні етапи її побудови.

Висновки та перспективи подальших розвідок

На основі угруповання підходів до тлумачення поняття «економічна безпека», яке здійснюється відповідно до теорії розвитку, безпека розглядається з двох позицій – як форма розвитку суб'єкта та як форма протистояння загрозам. Домінуючим підходом серед цих наукових досліджень є той, який розуміє економічну безпеку підприємства як стан захисту підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз та недопущення збоїв у його комерційно-виробничій діяльності. Узагальнюючи визначення сутності економічної безпеки обґрунтовано, що економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз його економічному стану і забезпечення стабільного функціонування підприємства. Запропоновано під адаптивним управлінням економічною безпекою підприємства розуміти управління адаптацією підприємства до зовнішніх та внутрішніх загроз його економічному стану через ефективність використання ресурсів з метою мінімізації негативних впливів та забезпечення стабільного функціонування підприємства. Стратегія адаптивного управління економічною безпекою підприємств є генеральним напрямом діяльності, що забезпечує адаптивність до негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, які дестабілізують розвиток, а також забезпечує стійке здійснення основних комерційних інтересів та цілей функціонування підприємства.

Список літератури

1. Ареф'єва О. В., Пілецька С. Т., Кравчук Н. М. Адаптивне управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Вип. 1(75). Ч. 1. С. 80–90. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-1-12>.

2. Ареф'єва О.В. Мягих І.М., Ареф'єв С.О. Теоретичне підґрунтя формування адаптивного управління змінами потенціалу підприємства. *Електронне наукове фахове видання: Адаптивне управління: теорія і практика*. Серія: Економіка. 2018. №5 (10). https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/10/8_Olena-AREFIEVA.pdf
3. Вовк О. М., Сафонік Н. П., Фридрих Ю. В. Превентивне забезпечення безпеки і конкурентного статусу авіаційного підприємства. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2021. № 3(75). С. 123–134. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/75.123>.
4. Гаркуша В., Ершова Н. Систематизація наукових поглядів щодо сутності поняття «економічна безпека підприємства». *Економіка та суспільство*, 2021. №28. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-34>
5. Дикань В. Л., Воловельська І. В., Маковоз О. В. Економічна безпека підприємства: навч. посібник. Харків: УкрДАЗТ, 2011. 266 с.
6. Економічна безпека підприємства: підручник / [А. М. Дідик, О. Є. Кузьмін, В. Л. Ортинський, Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорелов, О. В. Ілляшенко та ін.]; за заг. ред. А. М. Дідика. Львів: НУ «Львівська політехніка», ТзОВ «Видавнича група «Бухгалтери України», 2019. 624 с.
7. Колодязна І. В., Букріна К. А. Економічна безпека в системі сталого функціонування підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 23. Частина 1. С. 135–138.
8. Мельник С.І. Адаптивне управління фінансовою безпекою підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. №5. DOI: [10.32702/2307-2105-2022.5.2](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.5.2)
9. Огренич Ю., Діброва В. Економічна безпека промислових підприємств в Україні: стан, проблеми та напрямки покращення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2023. №15, 180–191. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.22>
10. Пілецька С. Т., Коритько Т. Ю., Ткаченко Є. В. Модель інтегральної оцінки економічної безпеки підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. No 3 (65). С. 56–65. URL: [http://www.evd-journal.org/download/2021/3\(65\)/04-Piletska.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2021/3(65)/04-Piletska.pdf)
11. Пілецька С.Т., Коритько Т.Ю., Кравчук Н.М. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства. *Науковий журнал. Вісник економічної науки України*. №1 (42). 2022. С.64–68. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).64-69](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).64-69).
12. Прохорова В. В., Мушнікова С. А. Коеволюційна основа управління економічною безпекою підприємств. *Бізнес Інформ*. 2020. №12. С. 440–445. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-440-445>
13. Смерічевський С. Особливості застосування концепції адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємств. *Економіка та суспільство*, 2023. №48. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-13>
14. Судакова О. І., Гречко Д. В., Шкурупій А. В. Стратегія забезпечення належної економічної безпеки підприємства. URL: http://www.rusnauka.com/4_SVMN_2007/Economics/18818.doc.htm.
15. Штангрет А.М., Котлярєвський Я.В., Караїм М.М. Економічна безпека підприємства в умовах антикризового управління: концептуальне визначення та механізм забезпечення. Л: УАД, 2012. 288 с.
16. Ярова Ю. О., Артеменко Л. П. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2016. № 13. С. 257–263.
17. Arefieva, O., Tytykalo, V., Kalyniuk, V., Sytnik, N., & Gnitetskyi, I. (2023). Formation of the Adaptive Management System for the Economic Security of Enterprises in the COVID-19 Context. *Journal of the University of Zulia*, 14(40), 539-554. DOI:10.46925/rdluz.40.30.
18. Kuzior A., Arefieva O., Poberezhna Z., Ihumentsev O. The Mechanism of Forming the Strategic Potential of an Enterprise in a Circular Economy. *Sustainability*. 2022, 14, 3258.

References

1. Arefieva, O. V., Piletska, S. T. & Kravchuk, N. M. (2020). «Adaptive management of the financial stability of the enterprise while ensuring its economic security». *Problemy systemnoho pidkhotu v ekonomitsi*, 1(75), 1, 80–90. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-1-12>
2. Arefieva, O.V. Miahkykh, I.M. & Arefiev, S.O. (2018). Teoretychne pidgruntia formuvannia adaptyvnoho upravlinnia zminamy potentsialu pidpryiemstva. [The theoretical foundation of the formation of adaptive management of changes in the company's potential]. *Elektronne naukove fakhove vydannia: Adaptivne upravlinnia: teoriia i praktyka. Serii: Ekonomika*. [Electronic scientific publication: Adaptive management: theory and practice. Series: Economy.]. (electronic journal). №5 (10). №5 (10). Available at: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/10/8_Olena-AREFIEVA.pdf
3. Vovk, O. M., Safonik, N. P. & Fridrikh, Yu. V. (2021). «Preventive security and competitive status of the aviation enterprise». *Ekonomichnyi visnyk Dniprovskoi politekhniki*, 3 (75). 123–134. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/75.123>.
4. Harkusha, V., Yershova, N. (2021). Systematyzatsiia naukovykh pohliadiv shchodo sutnosti poniatia «ekonomichna bezpeka pidpryiemstva». [Systematization of scientific views on the essence of the concept of «economic security of the enterprise»]. *Ekonomika ta suspilstvo*. [Economy and society]. (electronic journal). (28). Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-34>
5. Dykan, V. L., Volovelska, I. V. & Makovoz, O. V. (2011) *Ekonomichna bezpeka pidpryiemstva*. [Economic security of the enterprise: training manual]. UkrDAZT. Kharkiv. Ukraine.
6. Didyk, A. M., (2019). (Ed). *Ekonomichna bezpeka pidpryiemstva*. [Economic security of the enterprise: a textbook]. NU «Lviv Polytechnic University», LLC «Accountants of Ukraine Publishing Group». Lviv. Ukraine.
7. Kolodaznaya, I. V., Bukrina, K. A. (2019). «Economic security in the sustainable operation of enterprise». *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, issue 23, pp.135–140.

8. Melnyk, S. I. (2022). «Adaptive management of the financial security of the enterprise». *Ekonomika ta suspilstvo*. [Economy and society]. (electronic journal). № 5. DOI: [10.32702/2307-2105-2022.5.2](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.5.2)
9. Ohrenych, Yu., Dibrova, V. (2023). «Economic security of industrial enterprises in Ukraine: state, problems and directions for improvement». *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Seriya: Ekonomika*. №15, 180-191. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.22>
10. Piletska, S. T., Korytko, T. Yu. & Tkachenko, Ye. V. (2021). «Model of integrated assessment of economic security of the enterprise». *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*. № 3 (65). S. 56–65. URL: [http://www.evd-journal.org/download/2021/3\(65\)/04-Piletska.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2021/3(65)/04-Piletska.pdf)
11. Piletska, S.T., Korytko, T. Yu. & Kravchuk, N. M. (2022) «The mechanism for ensuring the economic security of the enterprise». *Naukovyi zhurnal. Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*. 1, 64–69. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).64-69/](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).64-69/)
12. Prokhorova, V. V., Mushnykova S. A. (2020) «Coevolutionary basis of management of economic security of enterprises». *Biznes Inform*. №12. C. 440–445. Available at: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-440-445>
13. Smerichevskiy, S. (2023). Osoblyvosti zastosuvannya kontseptsii adaptivnoho upravlinnia pry zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv. [Peculiarities of applying the concept of adaptive management in ensuring the economic security of enterprises]. *Ekonomika ta suspilstvo*. [Economy and society]. (electronic journal), (48). №48. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-13>
14. Sudakova, O., Hrechko, D. & Shkurupiy, A. Strategy for ensuring proper economic security of the enterprise. [Stratehiya zabezpechennya nalezhnoyi ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva] Available at: http://www.rusnauka.com/4_SVMN_2007/Economics/18818.doc.htm.
15. Stangert, A.M., Kotliarevskiy Ya.V., Karaim M.M. (2012), *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva v umovakh antykrizovoho upravlinnya: kontseptual'ne vyznachennya ta mekhanizm zabezpechennya*. [Economic security of the enterprise in the conditions of anti-crisis management: conceptual definition and the mechanism of maintenance]. Lviv.
16. Yarova, Yu. O., Artemenko, L. P. (2016). «The structure of economic security of the enterprise in crisis conditions». *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»*. No 13. C. 257–263.
17. Arefieva, O., Tytykalo, V., Kalyniuk, V., Sytnik, N., & Gnitetskiy, I. (2023). Formation of the Adaptive Management System for the Economic Security of Enterprises in the COVID-19 Context. *Journal of the University of Zulia*, 14(40), 539-554. DOI:10.46925/rdluz.40.30.
18. Kuzior A., Arefieva O., Poberezhna Z., Ihumentsev O. (2022). The Mechanism of Forming the Strategic Potential of an Enterprise in a Circular Economy. *Sustainability*, 14, 3258.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2023 р.